

ПРОБЛЕМИ НАУКИ Й ОСВІТИ

УДК 658.007:330.341.1(477)(043.3)

Ю.В. Віхорт

аспірант
Класичний приватний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ УПРАВЛІНСЬКОЮ ОСВІТОЮ

У статті обґрунтовано сутність і зміст категорій “інновація”, “інноваційна діяльність”, “державна інноваційна політика” у контексті формування та розвитку фахівців з вищою управлінською освітою. Охарактеризовано традиційний та інноваційний підходи до формування й розвитку таких фахівців.

Ключові слова: державна інноваційна політика, інновація, фахівець з вищою управлінською освітою, формування та розвиток менеджерів.

I. Вступ

Процеси формування та розвитку менеджерів в Україні на сучасному етапі характеризуються гальмуванням інноваційних напрямів їх підготовки, відсутністю ефективної дієвої стратегії комплексного регулювання систем, що формують менеджера, відсутністю в країні достатніх фінансових, кадрових, інфраструктурних та інформаційних ресурсів для ефективної цільової підготовки конкурентоспроможних і затребуваних фахівців цього профілю. Недосконалою виявляється інституціональна база, що регулює підготовку менеджерів, немає чітко визначених критеріїв, за якими їх слід формувати. Майже повністю втрачено зв'язок між ланками, що формують такого фахівця (сім'я – школа – ВНЗ – роботодавець), у підготовці майбутнього менеджера немає системності.

На жаль, державна інноваційна політика України формування та розвитку менеджерів у сучасних умовах не сформована, що зумовлює необхідність дослідження зазначених проблем. Однак перехід до інноваційної моделі підготовки фахівців з вищою освітою та менеджерів, зокрема, а також, безпосередньо, реалізація державної інноваційної політики їх формування та розвитку на першому етапі вимагає ретельного дослідження понятійного апарату, що становить її основу, а саме таких категорій, як: “інновація”, “інноваційна діяльність”, “інноваційна політика” тощо.

II. Постановка завдання

Метою статті є обґрунтування сутності та змісту державної інноваційної політики у контексті формування та розвитку фахівців з вищою управлінською освітою.

III. Результати

Термін “інновація” (від лат. in – у напрямі та novatio – оновлення або зміна, тобто у перекладі innovatio – у напрямі змін) зародився ще у XIX ст., однак, відносно технічних та економічних систем він почав застосовуватися лише у першій половині XX ст. після його обґрунтування в своїх наукових працях Й. Шумпетером. Лише після цього термін “інновація” як економічна категорія починає широко вживатися у працях таких зарубіжних учених-класиків, як: Дж. Бернал, Р. Дафт, П. Друкер, С. Кузнець, Е. Менсфілд, М. Мескон, Б. Санто, Б. Твіс, Р. Уотермен, Р. Фостер, В. Хартмен, М. Хучек та ін.

Аналіз дефініцій цього поняття у сучасних наукових працях вітчизняних авторів, серед яких слід відзначити дослідження І.І. Вініченка, Г.О. Кундєєвої, Т.С. Медведкіна, О.В. Механіка, Ю.М. Могилова, В.В. Повітчана, дав змогу встановити, що в більшості випадків у вузькому значенні інновація визначається як впроваджене нововведення, але водночас справедливо зазначають Г.Г. Азгальдов та О.В. Костін, інновація – це “не будь-яке нововведення, а лише те, яке істотно підвищує ефективність процесів” [1, с. 162], тобто інновація має забезпечувати сталий якісний розвиток певної системи та бути затребуваною сучасним ринком. У цьому контексті доречним є визначення інновації, яке дається у “Соціологічному довіднику”, де інновація трактується як “процес доцільного розповсюдження та реалізації суспільно корисної ініціативи, що направлена на якісні перетворення у різних сферах суспільства, раціональне використання матеріальних, економічних та соціальних ресурсів” [10, с. 21].

Раніше поняття “інновація” в основному розглядалося лише відносно матеріально-виробничої сфери, але нові сучасні підходи до визначення цього терміна дають змогу зрозуміти, що до інновацій може відноситись не тільки новий вироблений продукт, а й нові технології, методи управління, організаційні структури тощо. Так, наприклад, на думку О.М. Савіної, інновація – це “...нові знання, що являють собою закінчений результат творчої праці...” [9, с. 7]; згідно із визначенням, яке формулює Н.А. Дедюк, інновації – це “...нові ідеї, які є наслідком результативних змін...” [5, с. 10]; у розумінні Г.О. Кундєєвої, у результаті інновацій лежить “...зміна існуючих принципів...” [8, с. 116].

Для аналізу категорії “інновація” у науковій літературі доцільним є використання підходів, запропонованих С. Глуховою [4, с. 84], серед яких автор виокремлює:

– ідейний – інновація розглядається як зародження та подальша реалізація на практиці нової ідеї, концепції, підходу, інтелектуального рішення, а також нововведень, які раніше не використовувались (І.В. Космидайло, Г.О. Кундєєва, Б. Санто);

– процесний – інновація розглядається як процес створення, впровадження, перетворення, розповсюдження та застосування нових ідей, засобів, технологій (Б.Т. Брайн, П. Уайт, В.Д. Хартмен);

– результативний – інновація розглядається як результат діяльності з розробки, створення, впровадження нової ідеї, підходу, технології, процесу, засобу, що має завершену форму та готовий до використання (Б. Твіс, А.А. Харін, Ю.В. Яковець);

– трансформаційний – інновація розглядається як різного ступеню зміна якісного характеру вже існуючої концепції, ідеї, технології, процесу, засобу тощо (М. Портер, М. Хучек, Й. Шумпетер).

Інновації у національному господарстві можна класифікувати за різними критеріями залежно від масштабу, інноваційного потенціалу, ступеня новизни тощо (табл. 1). Залежно від галузі впровадження Р.А. Фатхутдінов поділяє інновації на створені у соціальній, науковій сферах і матеріальному виробництві. У контексті нашого дослідження більш детально зупинимось на перших двох видах.

Таблиця 1

**Класифікації інновацій
у нематеріальній сфері національного господарства [3; 11, с. 252; 12]**

Характеристика	Класифікація	
За масштабом	– національні; – регіональні;	– локальні; – крапкові (персональні)
За інноваційним потенціалом	– базисні; – покращуючі;	– мікроінновації; – псевдоінновації
За типом нововведення та сферою застосування	– економічні; – організаційні; – управлінські; – соціальні;	– матеріально-технічні; – інфраструктурні; – правові
За частотою впровадження	– одиничні;	– повторювані (дифузні)
За ступенем новизни й інноваційним потенціалом	– радикальні; – комбінаторні;	– вдосконалюючі
За спадкоємністю	– заміщуючі; – скасовуючі;	– новітні; – відкриваючі
За швидкістю досягнення необхідних змін	– реактивні;	– стратегічні
За глибиною інноваційних змін	– нульового порядку; – першого порядку; – другого порядку;	– третього-сьомого порядків
За масштабами розповсюдження	– що застосовуються в одній галузі; – що застосовуються у всіх або багатьох галузях	
За особливостями інноваційного процесу	– внутрішньоорганізаційні; – міжорганізаційні	
За темпами впровадження	– стрибкоподібні; – швидкі; – зростаючі;	– уповільнені; – згасаючі
За характером ефективності	– фінансові; – бюджетні;	– економічні; – соціальні

Поняття “формування фахівця” означає етапне закладення спеціальних знань, навичок, вмінь, а також загальнокультурних цінностей, фізичного та морального здоров'я особистості, що приводить до зростання її людського капіталу й успішної реалізації у професійній діяльності. Під “розвитком фахівця” розуміється подальше вдосконалення вже набутих знань і практичного досвіду, професійне й особистісне зростання, що зумовлює підвищення рівня його конкурентоспроможності, затребуваності та

мобільності на ринку праці. Інновації у сфері освіти повинні стимулювати якісні зміни цієї системи, ґрунтуватися на ефективному поєднанні вже існуючих механізмів та прагнути до синергетичного ефекту, створеного від їх взаємодії. Такі інновації мають передбачати, по-перше, зміну цілей (орієнтирів), по-друге, засобів досягнення цілей (механізмів), що приведе безпосередньо до зміни результатів різного ступеня (див. рис.).

Нульовий порядок	передбачають практичну регенерацію первинних властивостей системи (відтворення традиційної освітньої системи або її елементу)
Перший порядок	характеризуються кількісними змінами в системі при незмінній її якості
Другий порядок	є перегрупуванням елементів системи й організаційними змінами (наприклад, нова комбінація відомих механізмів, зміна послідовності, правил їх використання тощо)
Третій порядок	характеризуються адаптаційними змінами освітньої системи в нових умовах без виходу за межі старої моделі освіти
Четвертий порядок	містять новий варіант рішення (це найчастіше прості якісні зміни в окремих компонентах освітньої системи, що забезпечують деяке розширення її функціональних можливостей)
П'ятий порядок	ініціюють створення освітніх систем "нового покоління" (зміна всіх або більшості первинних властивостей системи)
Шостий порядок	у результаті створюються освітні системи нового вигляду з якісною зміною функціональних властивостей системи при збереженні системоутворювального функціонального принципу
Сьомий порядок	є вищою, корінною зміною освітніх систем, під час якої змінюється основний функціональний принцип системи

Рис. Інновації у вищій освіті за рівнем інноваційної зміни [3]

Інновація виступає результатом інноваційної діяльності, яку Г.В. Чабан тлумачить як "комплекс наукових, технологічних, виробничих, організаційних, фінансових і комерційних заходів, сукупність яких призводить до інновацій у вигляді нового або удосконаленого продукту" [13]. Стосовно підготовки фахівців з вищою освітою це означає раціональне використання сукупності інноваційних механізмів (нормативно-законодавчих, адміністративних, управлінських, соціальних, маркетингових, профорієнтаційних та ін.), а також ефективне поєднання ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, кадрових, інформаційних тощо), що приводить до виведення на якісно новий рівень системи підготовки конкурентоспроможних і затребуваних на ринку інтелектуальної праці кадрів.

П. Друкер дав визначення інноваційній діяльності як роботи, що є добре організованою, раціональною та систематичною, а також підкреслював, що будь-які зміни не є можливими без інформаційної революції, яка виявляється не в новітніх досягненнях науки та техніки, не в розробках нових альтернативних технологій, не в покращенні комунікацій між елементами системи, а полягає у трансформації концепцій. Також погоджуємось із думкою С.К. Андрейчука про те, що перехід до інноваційного шляху формування та розвитку фахівців з вищою освітою передбачає "перехід від періодичних або спонтанних інновацій до нововведень як способу існування системи вищої освіти", що є основою її керованого, контрольованого та цілеспрямованого розвитку [2, с. 13].

Трансформація національної моделі формування та розвитку менеджерів ґрунтується, перш за все, на зміні мети, що стоїть перед державою у цій сфері, тобто формуванні не лише висококваліфікованих фахів-

ців для усіх галузей національного господарства, а й обов'язково конкурентоспроможних і затребуваних на ринку інтелектуальної праці, а також створення сприятливих умов для успішної реалізації сформованого потенціалу та забезпечення постійного "безперервного" розвитку таких фахівців. При інноваційному підході важливого значення набувають рання профорієнтація особистості, її цільова підготовка, збільшення інвестицій у людський капітал менеджера з боку держави, сім'ї, роботодавця та зміна підходів у навчанні, які мають бути націлені на формування інноваційної культури й управлінського мислення (табл. 2).

Управління процесами формування та розвитку фахівців з вищою освітою та менеджерів, зокрема, охоплює кілька рівнів: політика (загальний курс дій для досягнення цілей), стратегія (довгостроковий план дій), тактика (сукупність прийомів, заходів і механізмів). Найвищою ланкою у цій ієрархії є політика (від грец. *politike* – державний, суспільний, уміння, мистецтво, управління), яка може формуватися на різних рівнях: національному, регіональному, галузевому, рівні окремого підприємства.

У контексті підготовки фахівців з вищою освітою С.Ф. Клепко ототожнює категорію "державна політика" з "курсом дій, який прийнятий і дотримується урядом або іншими організаціями, які просувають і визначають цілі, методи та програми, що використовуються в освіті та призводять до здобуття навичок, знань і розвитку мислення". Термін "політика" автор визначає, по-перше, як "взаємодію груп інтересів усередині освітньої сфери", по-друге, як "стратегію та визначення шляхів досягнення поставленої мети, її співвідношення з соціальною політикою держави, як вона розробляється, за допомогою яких механізмів і важелів реалізується" [7, с. 39].

Порівняльна характеристика традиційного та інноваційного підходів до формування та розвитку фахівців з вищою управлінською освітою *

Традиційний підхід	Інноваційний підхід
Основна мета – випуск висококваліфікованих управлінських кадрів, насичення ними всіх галузей національної економіки країни	Основна мета – формування конкурентоспроможного та затребуваного фахівця; створення умов для його успішної реалізації на ринку праці
Концепція “навчання на все життя”	Концепція “навчання впродовж усього життя”
Існує істотний розрив між ланками, що формують менеджера, їх дії не скоординовані	Урахування інтересів усіх ланок, що формують фахівця на засадах соціального партнерства
Регулювання здійснюється переважно в освітній сфері, яка розглядається як основний інститут, що формує менеджера	У системі формуванні та розвитку менеджера виділяють блок освіти, інформаційний і соціальний блоки
Дисбаланс між попитом і пропозицією на фахівців цього профілю на ринку праці	Підготовка фахівців управлінського профілю з урахуванням потреби на них на ринку праці
Профорієнтація особистості відбувається у конкретні періоди життя, не є системною	Рання професійна орієнтація особистості та якісна цілюва підготовка фахівця
Ставлення до фінансування освіти як до витратної статті бюджету	Усвідомлення ролі капіталовкладень у формування фахівця як високоризикованої інвестиції
Основна увага спрямована на формування системи знань фахівця, надання необхідних для професійної діяльності вмінь і навичок	Крім професійних знань і навичок значна увага приділяється формуванню інноваційної культури фахівця
Сформований потенціал фахівців управлінського профілю майже не задіяний у інноваційному секторі економіки	Тісний взаємозв'язок результатів підготовки фахівців управлінського профілю з основними показниками інноваційного розвитку країни
Не приділяється увага створенню умов для затребуваності фахівця управлінського профілю на національному ринку	Створення сприятливих умов для утримання сформованого людського капіталу в країні, запобігання інтелектуальної міграції

* Розробка автора з використанням джерела [6, с. 305].

Термінологічний аналіз категорії “державна інноваційна політика” у сучасній науковій літературі (табл. 3) дав змогу виявити, що сферою реалізації державної інноваційної політики виступає переважно наукоємне виробництво та високотехнологічний сектор економіки. З позиції змісту таку політику науковці визначають неоднознач-

но: “...сукупність форм і методів діяльності держави...”, “...сукупність заходів держави...”, “...діяльність державних органів управління...”, “...комплекс цілей і методів впливу...”, “...сукупність інститутів...”, “...сфера та тип регулювальних функцій держави...”, “...вплив держави...” тощо.

Таблиця 3

Термінологічний аналіз категорії “державна інноваційна політика”

Джерело	Дефініція
М.А. Йохни, В.В. Стадник	Державна інноваційна політика – сукупність форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов'язаних механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів
І.А. Тюльпа, О.М. Сумець	Державна інноваційна політика – сукупність науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-побутових та інших заходів, пов'язаних із просуванням нового або поліпшеного продукту на ринок
Г.В. Чабан	Державна інноваційна політика – діяльність державних органів управління на національному і регіональному рівні, направлена на створення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності в регіоні, яка реалізується шляхом реалізації найбільш дієвих форм і методів державного регулювання
О.В. Морщакін	Державна інноваційна політика з погляду: 1) інституційного підходу – сукупність інститутів, що забезпечують цілеспрямовану діяльність держави у сфері регулювання національних інноваційних процесів і формують специфічне інституціональне середовище взаємодії суб'єктів інноваційного процесу; 2) функціонального підходу – сфера та тип регулювальних функцій держави; 3) формального підходу – складова загальної політики держави, що націлена на забезпечення інтенсифікації інноваційного розвитку; 4) системного підходу – комплекс заходів щодо розвитку національної інноваційної системи
К.А. Алексєєва	Державна інноваційна політика – система заходів щодо створення умов для відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу, впровадження сучасних технологій, створення та реалізації конкурентоспроможної продукції
Ю.В. Каракай	Державна інноваційна політика – комплекс цілей, а також методів впливу державних структур на економіку і суспільство в цілому, пов'язаних з ініціюванням та підвищенням економічної і соціальної ефективності інноваційних процесів
Є.О. Романенко	Державна інноваційна політика – складова соціально-економічної політики, що виражає ставлення держави до інноваційної діяльності, визначає цілі, напрями, форми діяльності органів державної влади в галузі науки і техніки
В.В. Кузьменко, Л.Е. Пономаренко	Державна інноваційна політика – вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового й економічного регулювання для розвитку науки і техніки й інноваційних процесів

Основними завданнями державної інноваційної політики є створення сприятливого правового й економічного поля для стимулювання будь-яких інноваційних процесів у країні, забезпечення ефективного функціонування механізмів, які активізують такі процеси, створення для цього необхідної ресурсної бази тощо. Економічний ефект інноваційної політики та, відповідно, вибір найбільш оптимального напрямку її реалізації вимагає перевищення отриманих економічних результатів над витратами на впровадження інновацій, а також перевищення результатів цього напрямку реалізації політики над результатами інших альтернативних варіантів.

Державну інноваційну політику автор пропонує розуміти як один з напрямів соціально-економічної політики держави, у рамках якого державними органами визначаються загальні пріоритети інноваційного розвитку країни, які конкретизуються через систему цілей, досягнення яких є необхідним для просування країни в інноваційному векторі розвитку, а також комплекс механізмів регулювання сфер, що забезпечують такий розвиток.

IV. Висновки

Таким чином, державну інноваційну політику формування та розвитку менеджерів можна визначити як курс дій державних органів, який прийнятий на законодавчому рівні та дотримується у процесі формування і професійного розвитку інноваційно-орієнтованих фахівців з вищою управлінською освітою, який конкретизується в інноваційних механізмах регулювання окремих підсистем національного господарства, що приводить до взаємодії їх інтересів і належного кадрового забезпечення інноваційного розвитку країни.

Державна інноваційна політика формування та розвитку менеджерів націлена на формування конкурентоспроможного та затребуваного фахівця, створення умов для його успішної реалізації на національному ринку праці, а також постійний розвиток на засадах безперервної освіти. На відміну від традиційної політики враховує існуючу потребу в кадрах цього профілю, ґрунтується на взаємодії всіх ланок, що формують менеджера, передбачає ранню профорієнтацію, формування інноваційної культури тощо.

Список використаної літератури

1. Азгальдов Г.Г. Интеллектуальная собственность, инновации и квалиметрия / Г.Г. Азгальдов, А.В. Костин // Экономические стратегии. – 2008. – № 2 (60). – С. 162–164.
2. Андрейчук С.К. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук держ. упр.: спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / С.К. Андрейчук. – Л., 2007. – 20 с.
3. Вакуленко В.М. Види інновацій в освіті та їх класифікація [Електронний ресурс] / В.М. Вакуленко // Вісник національної академії державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. – 2010. – Вип. 4. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2010_4/10vvmotk.pdf.
4. Глухова С. Сучасні підходи до визначення сутності інновації / Світлана Глухова // Економічний аналіз. – 2008. – Вип. 3 (19). – С. 82–84.
5. Дедюк Н.А. Инновационное развитие образовательных учреждений высшего профессионального образования: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 “Развитие продуктивных сил и региональная экономика” / Н.А. Дедюк. – М., 2007. – 23 с.
6. Зиновьев И.Ф. Формирование и реализация кадрового экономического потенциала в аграрной сфере: монография / И.Ф. Зиновьев. – Симферополь: Феникс, 2008. – 407 с.
7. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті: монографія / С.Ф. Клепко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.
8. Кундеева Г.А. Основные категории теории инновационного развития / Г.А. Кундеева // Прометей. – 2007. – № 3 (24). – С. 116–117.
9. Савина Е.Н. Государственное регулирование национальной инновационной системы: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.01 “Экономическая теория” / Е.Н. Савина. – СПб., 2009. – 22 с.
10. Социологический справочник / под общ. ред. В.И. Воловича. – К.: Политиздат Украины, 1990. – 382 с.
11. Фурсіна О.В. Класифікація інновацій та зміст інноваційної діяльності / О.В. Фурсіна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.11. – С. 249–255.
12. Холодова Ж.М. Сучасні підходи до класифікації інновацій [Електронний ресурс] / Ж.М. Холодова // Харківський національний економічний університет. – Режим доступу: <http://intkonf.org/holodova-zh-m-suchasni-pidhodi-doklasifikatsiyi-innovatsiy/>.
13. Чабан В.Г. Сутність і зміст інноваційної політики на сучасному етапі [Електронний ресурс] / В.Г. Чабан. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_15_1/ChabaG.pdf.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2012 р.

Вихорт Ю.В. Теоретические основы государственной инновационной политики формирования и развития специалистов с высшим управленческим образованием

В статье обоснованы сущность и содержание категорий “инновация”, “инновационная деятельность”, “государственная инновационная политика” в контексте формирования и развития специалистов с высшим управленческим образованием. Дана характеристика традиционному и инновационному подходам к формированию и развитию таких специалистов.

Ключевые слова: государственная инновационная политика, инновация, специалист с высшим управленческим образованием, формирование и развитие менеджеров.

Vikhort J. The theoretical grounds of the state innovation policy in the area of graduated managers' formation and development

The essence and the content of such categories as “innovation”, “innovation activity”, “state innovation policy” in the context of graduated managers' formation and development are grounded in the article. The characteristic of traditional and innovative approaches to these specialists' formation and development is given.

Key words: state innovation policy, innovation, graduated managers, managers' formation and development.